

บันทึกข้อสังเกตกิจกรรมในหมู่บ้าน
โครงการพัฒนาการเกษตรพื้นบ้านเมืองเถิน

บันทึกข้อสังเกตต่าง ๆ ของแต่ละกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการ ฯ เป็นสิ่งที่ได้มาจากการที่คณะผู้ประเมินผลกิจกรรมเข้าไปศึกษา สังเกต พบปะ และสนทนากับคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และสมาชิก ที่กิจกรรมพัฒนาของโครงการ ฯ เข้าไปดำเนินงาน โดยคณะผู้ประเมินผลได้คัดเลือกหมู่บ้านเพื่อติดตามและประเมินผลครั้งนี้ จำนวน 5 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ของตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง คือ

1. บ้านแม่แก่ง
2. บ้านแม่เติน
3. บ้านแม่เตี้ยะใน
4. บ้านทุ่งเจริญ (สบเตียม)
5. บ้านแม่เตี้ยะนอก

สำหรับกิจกรรมที่ได้ทำการประเมินผลในครั้งนี้ เป็นกิจกรรมที่ทางโครงการ ฯ ได้เข้าไปส่งเสริมดำเนินการในหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

1. การปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการเกษตร
2. การปรับปรุงดินแบบอินทรีย์ ประกอบด้วย
 - 2.1 การส่งเสริมการทำปุ๋ยหมัก
 - 2.2 การส่งเสริมการทำปุ๋ยพืชสด
 - 2.3 การส่งเสริมการปลูกพืชแนวระดับ
3. การส่งเสริมการเลี้ยงปลา
4. การปรับปรุงพันธุ์สัตว์
5. การส่งเสริมการปลูกไม้ผลถาวร

การนำเสนอบันทึกข้อสังเกตของแต่ละกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น จะเป็นการนำเสนอภาพรวมของหมู่บ้านต่างๆ ที่ได้เข้าไปศึกษาภาคสนาม โดยวิธีการบรรยายข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งพิจารณาได้ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ลักษณะของการเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมของโครงการ ฯ ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงวันประ เมิณผล
2. ลักษณะของกลุ่มและการรวมกลุ่ม
3. การดำเนินงานและบริหารงานของกลุ่ม
4. ความคิดที่จะมีการดูแลรักษา ตลอดจนการดำเนินการต่อไปหลังจากสิ้นสุดโครงการ ฯ
5. ความคิดเห็น และวิธีการในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของการบริหารกลุ่ม

นอกจากนี้คณะผู้ประ เมิณผล ได้เพิ่มเติมหัวข้อกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งทางโครงการฯ ยังส่งเสริมไม่เต็มที่หรือกิจกรรมที่โครงการ ฯ ยังไม่ได้ส่งเสริมในหมู่บ้าน แต่เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการให้ดำเนินการในหมู่บ้านของตนเองด้วย

บ้านแม่แก้ง

กิจกรรมการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการเกษตร

กิจกรรมนี้ โครงการ ฯ ได้เข้าไปส่งเสริมสองลักษณะคือ โครงการเจาะบ่อนบาดาล และโครงการปรับปรุงเหมืองฝาย ต่อไปจะกล่าวถึงรายละเอียดของแต่ละโครงการ ดังนี้

กิจกรรมเจาะบ่อนบาดาล

เพื่อให้สมาชิกกลุ่มกิจกรรมได้ใช้ประโยชน์ของทรัพยากรน้ำในการเกษตรและบริโภค โครงการนี้ได้รับเริ่มขึ้นเมื่อปี 2530 การดำเนินงานประสบปัญหาต่าง ๆ ได้รับความสำเร็จน้อยมาก ที่บ้านแม่แก้งปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2533 สามารถใช้ประโยชน์จากบ่อนบาดาลได้เพียง 4 บ่อ จากการขุดเจาะบาดาลทั้งหมด 9 บ่อ ทั้งนี้ เพราะปัญหาทางด้านธรณีวิทยา คือ สายน้ำใต้ดินไม่ไหลผ่านโตนุ่มบ้าน (ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ) บางแห่งมีหินอุดตันใต้ดิน เครื่องเจาะบ่อนบาดาลเป็นเครื่องเล็ก ไม่สามารถเจาะกระแทกผ่านหินได้ หัวเจาะสึกกร่อนบ่อย และเสียบ่อยครั้ง ทำให้เลิกขุดเจาะไปหลายบ่อ ไม่สามารถเอาบ่อใดบ่อหนึ่งเป็นตัวอย่างสำหรับบ่ออื่น ๆ ได้ สำหรับบ่อนบาดาลที่ประสบความสำเร็จในบ้านแม่แก้ง จำนวน 4 บ่อนี้ ในฤดูแล้งน้ำในบ่อนบาดาลไม่เพียงพอ กับความต้องการ เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการแหล่งน้ำมาก ทุกครัวเรือนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเจาะบ่อนบาดาลของโครงการ ฯ แต่เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างทำให้การขุดเจาะไม่ได้ผลเท่าที่ควร การขุดเจาะแต่ละบ่อมีอัตราเสี่ยงสูง ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าน้ำจะอยู่ลึกหรือตื้นขนาดไหน จะมีหินก้อนหรือไม้อะไรจะเจอขึ้นมาหรือไม่ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การขุดเจาะประสบความสำเร็จล้มเหลว ซึ่งโครงการ ฯ ก็ได้ทราบแล้ว การแก้ปัญหาทำการขุดเจาะซึ่งชาวบ้านแม่แก้ง ได้เสนอคือตัวเครื่องเจาะ โครงการ ฯ น่าจะจัดหาเครื่องเจาะบาดาลขนาดใหญ่ และมีแรงบิดหมุนสูง ถึงแม้จะลงทุนมากก็ตาม แต่ประสิทธิภาพของเครื่องสูงมาก สามารถเจาะผ่านหินแข็งได้ เครื่องเจาะของโครงการ ฯ ที่มีอยู่เป็นหัวเจาะขนาดเล็ก ซึ่งเหมาะสำหรับเจาะในพื้นที่ดินอ่อน และเครื่องเจาะเสียบ่อยโดยเฉพาะหัวเจาะสึกกร่อนเร็วมาก เกษตรกรต้องเสียเวลามากในการเข้าร่วมกิจกรรมนี้กับโครงการ ฯ แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมการขุดเจาะบาดาล น่าที่จะมีการปฏิบัติอีกต่อไปและต่อเนื่องด้วย เกษตรกรจะให้ความร่วมมือ และขอให้ทางโครงการ ฯ ช่วยแก้ไขในจุดบกพร่องดังกล่าวด้วย กิจกรรมนี้เกษตรกรส่วนใหญ่จะดูแลรักษาและจะปฏิบัติต่อไป ถึงแม้ว่าโครงการจะสิ้นสุดแล้วก็ตาม

กิจกรรมปรับปรุงเหมืองฝาย

เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และเสริมการรวมกลุ่มในการจัดการแหล่งน้ำ รวมทั้งแก้ปัญหาด้านเทคนิคของการสูบน้ำให้กับสมาชิก และผู้สนใจทั่วไป โครงการนี้ได้กระทำอยู่ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงฝายไม้ ซึ่งชาวบ้านแม่แก่งทำกันมานานแล้ว เป็นฝายกระสอบทรายเพื่อสามารถใช้น้ำตลอดปี และสามารถกักน้ำได้ประสิทธิภาพมากกว่าฝายไม้ ประกอบกับปัจจุบันไม้ก่อนข้างหายาก อีกทั้งปัญหาการตกละไยยากลำบาก เพราะพื้นดินบางช่วงเป็นหินหรือดินแข็ง จึงหันมาเปลี่ยนเป็นฝายกระสอบทราย โครงการนี้ได้ดำเนินการมา 3 ปีแล้ว

ส่วนกิจกรรมปรับปรุงลำเหมืองดินให้เป็นลำเหมืองซีเมนต์ (ตาดลำเหมือง) นั้น ริเริ่มโดยเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ได้เสนอแนวความคิด วิธีการให้ชาวบ้านทราบ เมื่อชาวบ้านเข้าใจและยินดีจะเข้าร่วมโครงการฯ ทางโครงการฯ จะช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้าง ส่วนชาวบ้านจะช่วยด้านกำลังแรงงาน การปรับปรุงลำเหมืองบ้านแม่แก่งมีความยาวประมาณ 200 เมตร สมาชิกผู้ได้รับประโยชน์ จำนวน 40 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่รับน้ำประมาณ 500 ไร่

ส่วนการดำเนินงานโครงการต่อไปหลังจากสิ้นสุดโครงการฯ นั้น ชาวบ้านแม่แก่งส่วนใหญ่เห็นว่าสามารถที่จะดำเนินงานต่อไปได้ ถึงแม้ว่าโครงการไม่ได้พาเกษตรกรไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการปรับปรุงเหมืองฝายมาก่อนก็ตาม ทั้งนี้เพราะกลุ่มได้คัดเลือกหัวหน้าเหมืองฝาย (แม่เหมือง) และกรรมการคือ นายเหมือง นายฝาย เป็นผู้บริหารงานอยู่แล้ว สำหรับการดูแลรักษาในปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากมีหัวหน้าเหมืองเป็นผู้รับผิดชอบเต็มที่ มีการร่วมกันพัฒนาทำความสะอาดเหมืองฝาย ตาดลำเหมือง อยู่เป็นประจำ โดยมีกฎระเบียบที่สมาชิกตกลงกันไว้คือ ถ้าสมาชิกคนใดขาดไม่สามารถมาร่วมกันพัฒนาทำความสะอาด จะถูกปรับคนละ 70 บาทต่อครั้ง

ทางด้านปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่ผ่านมาของการปรับปรุงเมืองฝาย และ
ลำเหมืองเห็นพอจะสรุปได้ คือ

1. การปรับปรุงลำเหมือง บางช่วงเพิงคอนกรีตยังไม่ได้แนวระดับเท่าที่ควร
2. ชาวบ้านแม่แก่งต้องการให้โครงการ ฯ ปรับปรุงลำเหมืองต่อไป มีความยาว
ออกไปอีกเท่าที่โครงการจะมีงบประมาณ และช่วยซ่อมแซมลำเหมืองบางช่วง
ที่ชำรุด
3. ต้องการฝายคอนกรีตมาตรฐาน เพราะฝายกระสอบทราย น้ำสามารถขังออกได้
หน้าแล้งใช้ไม่ได้ แต่ตาดลำเหมืองหน้าแล้งน้ำเพียงพอที่จะปลูกพืชอื่น ๆ นอก
จากข้าวได้
4. ต้องการอ่างน้ำพลาสติกในหมู่บ้าน
5. ต้องการเครื่องสูบน้ำแรงจกจ่ายสมาชิก เช่น เครื่องสูบน้ำ , รถไถนา

กิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงปลา

กิจกรรมนี้ได้รับความสนใจจากชาวบ้านแม่แก่ง เพียงไม่กี่ครัวเรือน การเลี้ยงเป็น
กลุ่มจึงยังไม่เป็นที่นิยม ทั้งนี้เพราะพื้นที่และน้ำสำหรับการเลี้ยงไม่เพียงพอ ต้องขุดบ่อซีเมนต์
เลี้ยง ซึ่งเป็นการลงทุนค่อนข้างสูงมาก อีกประการหนึ่ง ทางโครงการได้แนะนำเลี้ยงปลา
เพื่อเลี้ยงครอบครัวได้ ไม่ปล่อยตามธรรมชาติ ส่วนพันธุ์ปลาที่ได้มอบให้ชาวบ้าน ได้แก่ พันธุ์
ปลานิล ตะเพียน ยี่สก จากการสอบถามผู้เลี้ยงปลาพบว่า ทางโครงการได้นำไปศึกษาดูงาน
กิจการการเลี้ยงปลาที่จังหวัด พะเยา และได้แนะนำกรรมวิธีผสมเทียมปลา ตลอดจนการให้
อาหารจากธรรมชาติ เช่น ใบหญ้า ใบมะละกอ ขี้วัว การเลี้ยงปลาเป็นกลุ่มยังไม่มีการเข้าแม่
แก่ง การสานต่อโครงการ ถ้าสิ้นสุดโครงการ พบว่าสามารถปฏิบัติการต่อไปได้ เพราะมี
ประสบการณ์บ้างแล้ว

สำหรับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่พอสรุปได้ คือ

1. ปัญหาในแง่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะฤดูแล้ง
2. พื้นที่เลี้ยง (บ่อดิน) มีน้อย
3. ศัตรูรบกวน เช่น งู กบ ปลาช่อน กินลูกปลาที่ปล่อยไว้
4. พันธุ์ปลาที่เลี้ยงชาวบ้านพอใจ แต่มีข้อเสีย คือ ปลาไม่ขยายพันธุ์เพราะปลาส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ปลาที่เกิดจากการผสมเทียม ไม่ใช่พันธุ์ปลาที่เกิดจากการผสมแบบธรรมชาติ เช่น ปลาดตะเพียนและปลาค้างคองเทศ
5. พันธุ์ปลาที่โครงการฯ มอบให้ ควรจะเปลี่ยนพันธุ์บ้าง โดยหาพันธุ์ปลาที่ตลาดต้องการ เช่น ปลาดุกไทยหรือปลาดุกศรีเขียว เป็นต้น
6. แนวโน้มการเลี้ยงปลาในอนาคต ชาวบ้านคาดว่าจะได้รับความนิยมน่าจะยิ่งขึ้น เพราะการเลี้ยงง่าย ประหยัดงบประมาณ

กิจกรรมการปรับปรุงพันธุ์สัตว์

เพื่อป้องกันโรคระบาด โรคติดต่อของสัตว์และให้อาชีพการเลี้ยงสัตว์ (วัว) มีหลักประกันมากยิ่งขึ้น ก่อนโครงการเข้าไปส่งเสริม ชาวบ้านแม่แก้วมีการเลี้ยงวัวแบบธรรมชาติ คือ ปล่อยเป็นฝูงตามป่า นาน ๆ ขึ้นไปดูที่ การรักษาพยาบาลสัตว์เกือบจะไม่มี พันธุ์วัวเป็นพันธุ์พื้นเมืองทั้งหมด บางครั้งเรือก็นำวัวเป็นของตนเอง โดยเลี้ยงเองหรือ ฝากให้คนอื่นเลี้ยงตามแต่เจ้าของและผู้เลี้ยงจะตกลงการเลี้ยงกันเอง จากเหตุผลดังกล่าว ทางโครงการจึงเข้าไปแนะนำ เมื่อต้นปี 2534 นี้ โดยมีการประชุมชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกรที่ต้องการเลี้ยงวัวอย่างถูกวิธี จัดการฝึกอบรมอาสาสมัครปศุสัตว์ในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันได้ตั้งกองทุนฯ ขึ้นให้ประธานกลุ่มและกรรมการ เป็นผู้บริหาร การตั้งกองทุนฯ นั้นทางโครงการจะมอบยาและเวชภัณฑ์ให้ฟรี ถ้าสมาชิกหรือผู้เลี้ยงวัวคนอื่น ๆ ต้องการฉีดยา ก็แจ้งให้อาสาสมัครปศุสัตว์ทราบ ค่าบริการคือ ค่ายาและค่าเข็ม ผู้เป็นสมาชิกจะจ่ายค่ายาและค่าเข็มต่ำกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิก

นอกจากนี้อาสาสมัครทุกตัวจะได้ค่าตอบแทน ค่าเข็มฉีดยาแต่ละครั้ง ๆ ละ 1 - 2 บาท เงินค่ายาและค่าเข็มที่เหลือจะเป็นเงินทุนของกลุ่ม ไม่ต้องคืนให้โครงการ ยาที่โครงการมอบให้เป็นยารักษา รักษาโรคเท้าเปื่อย ปากเปื่อย คอบวม ปีกิ่ง ๆ จะฉีดวัคซีน 2 ครั้ง ทางกลุ่มผู้เลี้ยงวัวเคยไปศึกษาดูงานทางการเลี้ยงวัวที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นกิจการการเลี้ยงวัวที่ค่อนข้างใหญ่โตทางธุรกิจ และมีความพร้อมทุกด้าน มากกว่าการเลี้ยงแบบชาวบ้านแม่แก่ง แต่ก็ได้รับประโยชน์ในเรื่องการพยาบาลสัตว์อย่างถูกวิธี

กลุ่มสมาชิกแม่แก่งให้เหตุผลว่า หลังจากโครงการเข้ามาส่งเสริมแนะนำวิธีการเลี้ยง การพยาบาลสัตว์แล้ว ปัญหาวัวล้มตายหรือเป็นโรคตายมีจำนวนลดน้อยลง นับว่าเป็นประโยชน์มาก ต้องการให้โครงการส่งเสริมต่อไปอีก แต่ถึงแม้โครงการจะถอยตัว ชาวบ้านแม่แก่งสามารถจะบริหารกลุ่มต่อไปได้ โดยเฉพาะการฉีดวัคซีน ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อสรุปได้คือ

1. ต้องการให้โครงการติดต่อตลาดขายวัวให้เพราะจะได้ลดปัญหาพ่อค้าคนกลางกดราคา
2. เคยปฏิบัติตามที่ไปศึกษาดูงาน เช่น การให้อาหาร พวกมันเส้าปะหลัง แต่ปรากฏว่าวัวชาวบ้านไม่กิน
3. โครงการมอบเมล็ดหญ้าให้ แต่ปรากฏว่า พันธุ์หญ้าปลูกไม่ขึ้น อาจจะเพราะพื้นที่ดินและน้ำไม่เพียงพอ ต้องปลูกฤดูฝนอย่างเดียว ซึ่งฤดูฝนแหล่งหญ้าตามธรรมชาติมีเพียงพอแล้ว ที่สำคัญในฤดูแล้งหญ้าไม่เพียงพอ
4. ชาวบ้านต้องการเมล็ดหญ้ามากกว่าที่เป็นอยู่
5. การขยายพันธุ์และการส่งเสริมพันธุ์วัว ต้องการวัวพันธุ์ลูกผสมบราซิล อาจเป็นลูกผสมพันธุ์พื้นเมือง 30 เปอร์เซ็นต์ พันธุ์บราซิล 70 เปอร์เซ็นต์ รวมทั้งพ่อพันธุ์วัวด้วย
6. พันธุ์สำหรับเลี้ยงวัวในหมู่บ้านแคบ ส่วนหนึ่งต้องปล่อยเลี้ยงตามป่า นาน ๆ ขึ้นไปดูครั้งหนึ่ง
7. ชาวบ้านอยากรู้เกี่ยวกับอาหารเสริม ทำอย่างไรจะเลี้ยงวัวให้อ้วนได้

กิจกรรมการปลูกผลไม้ถาวร

กิจกรรมนี้ได้เริ่มขึ้นที่บ้านแม่แก่งเมื่อต้นปี พ.ศ. 2532 เพื่อยับยั้งการทำไร่เลื่อนลอย ทำลายป่า และให้มีพืชยืนต้นทางเศรษฐกิจ ตลอดจนพึ่งตนเองได้ การปลูกไม้ผลนี้ทางโครงการได้เข้าไปแนะนำชาวบ้าน หากเกษตรกรคนใดต้องการเข้าร่วมกิจกรรม ก็ให้แจ้งความประสงค์ว่าต้องการกล้าพันธุ์อะไร จำนวนเท่าไร เสร็จแล้วให้เกษตรกรไปขุดหลุมตากกิ่งไว้ใส่ปุ๋ยคอกเพื่อรอดตากกล้าพันธุ์ ซึ่งกล้าพันธุ์ไม้ผลที่ได้ส่งเสริมได้แก่กล้าพันธุ์ ลำไย มะม่วงมหาชนก ส้มเกลี้ยง และส้มเขียวหวาน ในหมู่บ้านแม่แก่ง มีเกษตรกรแจ้งความต้องการต้นกล้าพันธุ์มากที่สุดถึง 100 ต้นต่อคน ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่ม จำนวน 60 ครอบครัว การดำเนินงานจะอยู่ในรูปของกลุ่ม มีการตั้งกองทุนไม้ผล ซึ่งทางโครงการจะมอบให้กลุ่มฟรี กรรมการกลุ่มจะเป็นผู้ดำเนินการขายกล้าพันธุ์ให้กับสมาชิก เงินที่ได้จากการขายกล้าพันธุ์จะเก็บไว้เป็นเงินกองทุนไม้ผลของกลุ่ม เงินจำนวนนั้นสามารถนำมาจัดซื้อกล้าพันธุ์ในโอกาสต่อไปได้อีก ปัจจุบันมีเงินกองทุนไม้ผลประมาณ 9,000 บาท ส่วนเงินนี้ผลผลิตต่อเนื้อยังไม่คิดอะไร ต้องการให้มีจำนวนมาก ๆ แล้วค่อยประชุมตกลงกันว่าเอาไปใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งอาจจะเอาไปซื้อวัวมาเลี้ยง หรือแบ่งปันผลกันก็อาจเป็นได้

ส่วนเรื่องการเพาะพันธุ์ไม้ผลพื้นเมืองไว้ปลูกหรือไม้กั้น พบว่ามีบ้างแต่จำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเพาะเมล็ดมะม่วงไว้ เพื่อใช้เป็นต้นตอในการเสียบยอดเมื่อต้นโตขึ้น ส่วนไม้ผลชนิดอื่นๆ ชาวบ้านไม่นิยมที่จะเพาะกล้าไว้ นอกจากนี้โครงการยังได้นำคณะกรรมการชาวบ้านแม่แก่งไปศึกษาดูกิจกรรมการปลูกไม้ผล เช่น ที่อำเภอเชียงทอง จังหวัดเชียงราย อำเภออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งชาวบ้านบอกว่าได้รับประโยชน์มากเพราะได้เห็นวิธีการดูแลรักษา การขยายพันธุ์อย่างถูกวิธีด้วย โครงการนี้ถ้าหากว่าโครงการถอนตัวชาวบ้านแม่แก่งจะสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนปัญหาและอุปสรรคตลอดจนข้อเสนอนะ เกี่ยวกับการปลูกไม้ผลนอสรูบ ได้ดังนี้

1. ปัญหาแหล่งน้ำไม่เพียงพอ ต้องผลิตเปลี่ยนกันใช้น้ำตามลำเหมืองที่มีอยู่ พื้นที่น้ำจากลำเหมืองไปไม่ถึง ต้นไม้ตายเป็นจำนวนมาก
2. แมลงรบกวน เช่น เพลี้ย หนอน เจาะกินรากใบ ทางโครงการฯ ได้แนะนำให้ใช้สมุนไพร เป็นต้นว่า สะเดา ตะไคร้ ใบหอยหน้า ทำให้ละอียด ผสมน้ำปูนขาวหรือน้ำผงซักฟอกแล้วเทราดหรือพ่น ซึ่งก็สามารถแก้ปัญหาได้ และสามารถลดต้นทุน ลดการใช้สารเคมีไปบ้าง แต่ยังไม่เป็นที่นิยมมากนัก ประมาณ 1 ใน 3 ของสมาชิกกลุ่มเท่านั้น เพราะเสียเวลามาก ไม่มีเครื่องบดสมุนไพรรวมทั้งเครื่องพ่นยาด้วย
3. พันธุ์ไม้ผล อยากรู้พันธุ์ที่ดี ตลาดต้องการ หน่อสภาพดินฟ้าอากาศ เช่น มะม่วง มะขาม มากกว่าไม้ผลพันธุ์อื่น ๆ

กิจกรรมต่อไปที่กลุ่มเกษตรกรอยากให้ดำเนินการในหมู่บ้านแม่แก่ง

1. โครงการส่งเสริมการปลูกป่าชุมชน ซึ่งปัจจุบันนี้บ้านแม่แก่งมีพื้นที่สาธารณะประโยชน์ คือ บริเวณสุสานของหมู่บ้านนี้พื้นที่ถึง 115 ไร่
2. การส่งเสริมการปลูกไม้ตง
3. ต้องการเมล็ดพันธุ์ ชะอม ปลูกเสริมในสวนครัวใกล้บ้าน
4. ต้องการเครื่องบดสมุนไพร และเครื่องพ่นยาสมุนไพรเพื่อกำจัดศัตรูพืช
5. การตลาด อยากรู้ด้านการจัดตั้งสหกรณ์ผลิตเพื่อไม่ให้ถูกกดราคาหรือโครงการฯ มีทุนมอบให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนดำเนินการเก็บรวบรวมผลผลิตไว้แล้วขายพร้อมๆ กัน
6. ปรับปรุงพันธุ์พืชผัก ต้องการให้โครงการฯ อบรมวิธีการปลูกและดูแลรักษาอย่างถูกวิธี
7. ต่อคำถามที่ว่า ถ้าตั้งระบบสหกรณ์ขึ้นในหมู่บ้านคิดว่าจะดำเนินการได้หรือไม่ เกษตรกรส่วนใหญ่ให้คำตอบว่ายังไม่สามารถดำเนินการได้ในขณะนี้ เนื่องจากขาดเงินทุนและวิธีการดำเนินการ

บ้านแม่เต็น

กิจกรรมการปรับปรุงดินแบบอินทรีย์

เกษตรกรบ้านแม่เต็น ได้เข้าร่วมกิจกรรมการปรับปรุงดินแบบอินทรีย์จำนวน 2 กิจกรรม คือ การทำปุ๋ยพืชสด และการปลูกพืชแนวระดับ เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดินในเขตพื้นที่ลาดชัน ทั้ง 2 กิจกรรมนี้ จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนไม่มาก การทำปุ๋ยพืชสดมีสมาชิก 2 ครอบครัว ส่วนการปลูกพืชแนวระดับมีจำนวนสมาชิก 4 ครอบครัว โครงการ ฯ ได้เข้าไปแนะนำเกษตรกรเหมือนกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในพื้นที่โครงการ ฯ เป็นต้นว่า การสาธิตการทำปุ๋ยพืชสด และการปลูกพืชแนวระดับในแปลงหรือที่นาของเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรหรือสมาชิกจะได้เห็นความแตกต่างระหว่างแปลงสาธิตของโครงการ ฯ กับแปลงธรรมชาติของเกษตรกรซึ่งคณะผู้ประ เภมผลขอแยกกล่าว โดยละเอียดดังนี้

- การทำปุ๋ยพืชสด

ขั้นตอนต่าง ๆ ก็คล้ายกับการเผยแพร่ในหมู่บ้านอื่น ๆ คือ แนะนำให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกปลูกถั่วเขียวเป็นพืชคลุมดิน การปลูกนั้นให้ปลูกตอนต้นฤดูฝนโดยให้พื้นที่นาตามจำนวนที่ต้องการ เสร็จแล้วหว่านเมล็ดถั่วเขียวลงในพื้นที่ถั่วเขียวเป็นพืชที่ให้ธาตุไนโตรเจนสูง เมื่อถั่วเขียวอายุได้ 1 เดือน ให้ไถกลบแปลงถั่วเขียวอีกครั้งหนึ่ง เมื่อไถกลบถั่วเขียวไว้ในดิน ต้นถั่วเขียวจะเน่าเปื่อยเกิดการซึมซับของไนโตรเจนในดิน เมื่อปลูกข้าวในแปลงดังกล่าวก็จะเป็นอาหารที่ตาของข้าว สำหรับผลผลิตที่ได้ในแปลงที่มีการทำปุ๋ยพืชสดนั้น สมาชิกเล่าให้ฟังว่า ต้นข้าวขึ้นงามกว่าเดิม แต่ถ้าจะให้ทำปุ๋ยพืชสดให้หมดในแปลงของสมาชิกแต่ละคน คงจะไม่สามารถทำได้ เพราะสมาชิกบางคนมีพื้นที่มาก ประกอบกับน้ำแต่ละปีมีความสมบูรณ์ไม่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มเห็นว่ากิจกรรมนี้มีประโยชน์มาก และจะปฏิบัติกันต่อไปอีกในอนาคต

- การปลูกพืชแนวระดับ

การปลูกพืชแนวระดับ ได้เข้ามาส่งเสริมเกษตรกรที่บ้านแม่เต็นอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2533 เพราะโครงการ ฯ ได้ตระหนักถึงการพังทลายของหน้าดินในที่ลาดชันให้มีการอนุรักษ์อย่างถูกต้อง ลดการทำไร่แบบเลื่อนลอยมาเป็นการทำการเกษตรแบบถาวร เป็นการรักษาความชุ่มชื้นในดิน ขณะเดียวกันสามารถป้องกันไฟป่า ยังสามารถปลูกพืชไร่ได้เป็นอย่างดี เป็นการลดแรงงานการบุกเบิกป่าใหม่ สามารถทำการเกษตรบนที่ดินเดิมเดิมต่อไป โดยการปลูกพืชยืนต้นในที่ดินลาดชัน โครงการ ฯ ให้การสนับสนุนด้านเมล็ดมะอ๊ะ และเมล็ดกระถิน แก่สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ ฯ ในหมู่บ้านแม่เต็นนี้ เกษตรกรยังให้ความสนใจการปลูกพืชแนวระดับน้อยพอ ๆ กับหมู่บ้านอื่น ๆ ในพื้นที่ของโครงการ ฯ สมาชิกกลุ่มคนหนึ่งเล่าว่าพวกตนและสมาชิกมีความเข้าใจเกี่ยวกับการบำรุงดูแลรักษาดินน้อย อีกอย่างสภาพของที่ดินในหมู่บ้านแม่เต็นอยู่ในเกณฑ์ดี เพียงแต่ประสบปัญหาเรื่องน้ำไม่เพียงพอเท่านั้น การที่จะทำปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก หรือการปลูกพืชแนวระดับ จึงยังไม่จำเป็นมากแต่พวกเขายินดีจะให้การสนับสนุนกิจกรรมของโครงการ ฯ ทุกกิจกรรม เพราะทุกกิจกรรมถือว่าให้ประโยชน์ต่อการเกษตรทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทุกกิจกรรมของโครงการ ฯ เกี่ยวกับการปรับปรุงดินแบบอินทรีย์ เกษตรกรเห็นว่าดีเป็นการเริ่มต้นที่ดีจะเป็นที่นิยมกันมาก และแนวโน้มการสั่งซื้อปุ๋ยเคมี หรือยาปราบศัตรูพืชอื่น ๆ คงจะลดน้อยลงไปด้วยต่อคำถามที่ว่า จะดำเนินงานต่อไปอีกหรือไม่ ถ้าหากโครงการ ฯ สิ้นสุด ได้รับคำตอบว่าพวกตนจะดำเนินงานกิจกรรมนี้ต่อไป

กิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงปลา

โครงการ ฯ ได้เข้าไปแนะนำชาวบ้านให้เห็นถึงประโยชน์ของการเลี้ยงปลา โดยเฉพาะในนาข้าว และในบ่อดิน ส่วนแม่ชีเมนต์ถ้าเกษตรกรสนใจพอมีเงินทุนก็สามารถเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ได้ ซึ่งต้องลงทุนสูงกว่าการเลี้ยงปลาในบ่อดิน และในนาข้าว หมู่บ้านแม่เต็นปรากฏ

ว่าชาวบ้านให้ความสนใจร่วมกิจกรรมน้อยมาก เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำ หากขาดน้ำหรือน้ำไม่เพียงพอก็ไม่สามารถจะเลี้ยงปลาได้ ที่เลี้ยงกันก็เลี้ยงในบ่อดิน ในบ่อนี้ยังไม่แน่ใจว่าจะได้เลี้ยงปลาในนาข้าวหรือไม่ เพราะหมู่บ้านแม่ดินและบ้านอื่น ๆ ใกล้เลี้ยงกำลังประสบปัญหาฝนแล้ง ต้นกล้าข้าวเหลือง บางแห่งเกือบตาย การเลี้ยงปลาที่ผ่านมาเป็นภาระเลี้ยงเพื่อบริโภคในครอบครัวเท่านั้น พันธุ์ปลาที่เลี้ยงกัน ได้แก่ พันธุ์ปลานิล ปลาไน ปลายี่สก ปลาตะเพียน ครั้งแรกชาวบ้านไปดูงานกิจการการเลี้ยงปลาที่ศูนย์การศึกษาตากนอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เห็นว่าเกิดประโยชน์จึงกลับมาเลี้ยงกันในหมู่บ้าน ตอนนั้นโครงการเข้ามาส่งเสริมพร้อมทั้งมอบพันธุ์ปลาให้ชาวบ้านที่สนใจด้วย อย่างไรก็ตามชาวบ้านคาดว่าในอนาคตการเลี้ยงปลาคงจะเป็นที่นิยมกันมากยิ่งขึ้น เพราะการเลี้ยงและการดูแลให้อาหารง่าย อาหารสามารถหาได้ในหมู่บ้าน เช่น ใบหญ้า ใบมะละกอ ข้าว เป็นต้น

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมา รวมทั้งข้อเสนอแนะพอสรุปได้ คือ

1. เมื่อ พ.ศ. 2532 ประสบปัญหาน้ำป่าทะลักท่วมบ่อปลาฉับพลัน ทำให้ปลาในบ่อและในนาข้าวออกไปกับน้ำหมด
2. ปัญหาพื้นที่เลี้ยง (บ่อดิน) มีน้อย
3. ปีนี้ประสบปัญหาน้ำไม่พอ ตลอดจนฤดูแล้งด้วย
4. ศัตรูรบกวน เช่น งู กบ กินลูกปลาที่ปล่อยไว้
5. ต้องการพันธุ์ปลาที่ตลาดกำลังต้องการ เช่น ปลาดุกไทย ปลาดุกรัสเซีย เพราะสามารถเลี้ยงในลักษณะเดียวกับปลาที่โครงการแจกจ่ายให้แก่เกษตรกรได้
6. ปลาที่โครงการมอบให้ส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์ปลาที่เกิดจากการขยายพันธุ์แบบผสมเทียม มีผลทำให้การเลี้ยงปลาในบ่อของเกษตรกรจึงประสบกับปัญหาปลาไม่ขยายพันธุ์แบบธรรมชาติ เช่น ปลาตะเพียน ปลายี่สกเทศ เป็นต้น

กิจกรรมการปรับปรุงพันธุ์สัตว์

กิจกรรมนี้ได้รับริเริ่มที่บ้านแม่เตนเมื่อต้นปี พ.ศ. 2534 เพื่อป้องกันโรคระบาด โรคติดต่อของสัตว์ และให้อาสาสมัครเลี้ยงสัตว์ (วัว) มีหลักประกันมากยิ่งขึ้น โดยชาวบ้านแม่เตนได้ชักชวนกันตั้งกลุ่มขึ้นมา แล้วเสนอต่อโครงการ ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 57 ครอบครัว มีจำนวนวัวของกลุ่มประมาณ 300 ตัว หรือประมาณ 70% ของจำนวนวัวทั้งหมดในหมู่บ้าน เริ่มแรกจริง ๆ ชาวบ้านแม่เตนยังไม่นิยมการฉีดวัคซีนให้วัว เพราะกลัวว่าวัวจะแท้งลูกได้ พอโครงการ ฯ เข้ามาแนะนำ ชาวบ้านเริ่มเข้าใจมีการยอมรับกันแพร่หลาย มีการฉีดวัคซีนกันโรคปากเปื่อย เท้าเปื่อย คอบวม ปีละ 2 ครั้ง โดยผู้ที่ฉีดวัคซีนจะเป็นอาสาสมัครปลูกสัตว์ภายในหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการฝึกอบรมจากโครงการ นอกจากนี้ทางโครงการได้ส่งเสริมการตั้งกองทุนยานยนต์ วิทยาลัยภายในหมู่บ้านให้ประธานกลุ่มและกรรมการเป็นผู้บริหารกลุ่มกองทุน การตั้งกองทุนยานยนต์ โครงการจะมอบยาและเข็มฉีดยาให้ฟรี ถ้าสมาชิกหรือผู้เลี้ยงวัวคนอื่น ๆ ต้องการฉีดยาก็จ้างให้อาสาสมัครปลูกสัตว์ทราขายค่าบริการสำหรับอาสาสมัครคือ ค่าเข็มฉีดยาเข็มละ 1-2 บาท เหมือนกับอาสาสมัครบ้านอื่น ๆ เงินค่ายาและค่าเข็มส่วนที่เหลือ จะนำไปเข้าเป็นเงินกองทุนยา ไม่ต้องคืนให้โครงการ ฯ แต่อย่างใด ชาวบ้านแม่เตนได้มีการสำรวจเพื่อปรับปรุงพันธุ์วัวให้ดีขึ้นแต่ยังไม่ได้กระทำกันอย่างจริงจัง เพราะต้องการปรึกษาเจ้าหน้าที่ของโครงการ ฯ ก่อน อีกทั้งชาวบ้านยังไม่มีความรู้ด้วย ถึงแม้ว่าโครงการจะได้นำสมาชิกไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงวัวพันธุ์ที่จังหวัดขอนแก่นก็ตาม แต่เป็นการไปดูกิจการเลี้ยงวัวที่เป็นเชิงธุรกิจใหญ่โต มีความพร้อมมากกว่าชาวบ้าน แต่ก็ได้รับประโยชน์บ้าง เช่น การพยาบาลสัตว์ เมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้น ต่อข้อถามที่ว่าถ้าหากว่าโครงการสิ้นสุดไปทางกลุ่มสามารถที่จะดำเนินงานต่อไปได้หรือไม่ ชาวบ้านให้เหตุผลว่า ถ้าหากถอนตัวตอนนี้อย่างไรก็ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ต้องรอไปอีกระยะเวลาหนึ่ง ประมาณ 2-3 ปี คงจะสามารถดำเนินงานสานต่อไปได้ ส่วนปัญหาและข้อเสนอนะที่ผ่านมานี้ ขอสรุปได้คือ

1. พื้นที่สำหรับเลี้ยงไม่พอ เพราะเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมมีการล้อมรั้วกันไว้ ส่วนหนึ่งต้องปล่อยวัวเป็นกลุ่มไปหากินเองในป่าเขาตาม ๆ จะขึ้น ไปดูที่ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกขโมยและเป็นโรคตาย
2. เรื่องเมล็ดพันธุ์ที่โครงการมอบให้ปลูก ปรากฏว่าปลูกไม่ขึ้นหรือถ้าขึ้นก็ตายไปเนื่องจากปลูกในฤดูแห้ง ประกอบกับพื้นดินแถบบ้านแม่เตน ไม่สามารถเก็บน้ำได้ดี เมล็ดพันธุ์ต้องปลูกในช่วงฤดูฝนอย่างเดียวถึงจะได้ผล แต่ที่น่าเสียดายที่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกข้าวกันหมด

กิจกรรมการปลูกไม้ผลถาวร

กิจกรรมนี้ได้รับริเริ่มที่บ้านแม่เตินเมื่อต้นปี พ.ศ. 2533 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 12 ครอบครัว เพื่อยับยั้งการทำไร่เลื่อนลอย การทำลายป่า และให้วิธีที่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สามารถพึ่งตนเองได้ ครั้งแรกชาวบ้านมีแนวคิดที่จะปลูกไม้ผลมาทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลายไปอย่างมาก จึงรวมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา ไปปรึกษาทางโครงการ ฯ โดยขอให้โครงการ ฯ ช่วยเหลือด้านพันธุ์กล้าไม้ให้ ซึ่งโครงการ ฯ ได้มอบกิ่งพันธุ์โดยให้ฟรี คือ มะม่วง ลำไย มะขาม และส้มเขียวหวาน แล้วให้กรรมการกลุ่มที่ตั้งขึ้นตัดราคากันเอง รายได้จากการขายกิ่งพันธุ์ให้เก็บไว้เป็นเงินกองทุนไม้ผล ปัจจุบันมีเงินกองทุนประมาณ 3,200 บาท ส่วนการเพาะพันธุ์ไม้ผลนั้นเมืองหรือไม่นั้น พบว่าชาวบ้านไม่นิยมการเพาะพันธุ์ไม้ผลในเมืองไว้ โครงการเกษตรกรบ้านแม่เตินไปดูกิจการการปลูกไม้ผลที่บ้านปลายทางงาม อำเภอตอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และที่จังหวัดขอนแก่นบางแห่งเป็นการปลูกป่าแบบผสมผสาน ชาวบ้านที่ไปดูงานกล่าวว่าพวกเขาได้รับประโยชน์มาก ได้รู้เห็นวิธีการดูแลรักษา การขยายพันธุ์ วิธีการปลูกอย่างถูกวิธีด้วย ชาวบ้านแม่เติน ยังไม่ต้องการให้โครงการถอนตัวออกไป อยากให้ส่งเสริมจนชาวบ้านสามารถดำเนินการต่อไป แต่ก็ไม่สามารถกำหนดได้ว่าจำนวนกี่ปี

ส่วนปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปลูกไม้ผลนั้น พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. สภาพที่ดินไม่ดี เก็บน้ำไม่ได้นาน แต่ถ้าน้ำสมบูรณ์ดี ชาวบ้านเชื่อว่าจะสามารถให้ผลผลิตดี เพราะดินดีกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ใกล้เคียง
2. ปัญหาเรื่องน้ำไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง ในปีนี้สภาพความแห้งแล้งรุนแรงมาก ชาวบ้านหือห่ามาก คิดจะขยายพันธุ์เอง แต่ปรากฏว่ากิ่งพันธุ์ที่ปลูกเหี่ยวตายไปมาก โดยเฉพาะลำไย โครงการควรที่จะเพิ่มพันธุ์มะม่วง และมะขามให้มากขึ้น เพราะทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ
3. กิ่งพันธุ์บางพันธุ์ไม่ทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ รากยังไม่แข็งแรงพอ โครงการก็จัดมาให้ ต้องอนุบาลไว้ก่อนถึงจะปลูกได้ ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2532) อบรมทุกครั้งพันธุ์ไม้ผลเกิดอุบัติเหตุคว่ำ ทำให้กล้าไม้ผลเสียหายไปมาก
4. ปีนี้ชาวบ้านต้องการพันธุ์ส้มโอเพิ่มเติม
5. ต้องการให้โครงการเข้ามาฝึกอบรมวิธีการดูแลรักษา ไม้ผลให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ส่วนใหญ่เห็นเหตุนี้ ไม่มีการสาธิตการปฏิบัติให้เห็นชัด

กิจกรรมต่อไปที่กลุ่มเกษตรกรต้องการให้ดำเนินการในหมู่บ้านแม่เติน

1. แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร โดยเฉพาะเขื่อนเก็บน้ำภายในหมู่บ้าน
2. ต้องการให้โครงการขยายการขุดเจาะน้ำบาดาลในหมู่บ้านแม่เติน เพราะที่ผ่านมาโครงการยังไม่ได้เข้ามาเจาะบ่อน้ำบาดาลเลย
3. ต้องการพื้นที่สำหรับปลูกป่าชุมชน เพราะชาวบ้านแม่เตินไม่มีที่สาธารณะประโยชน์ที่จะปลูก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านแม่เตินเกือบ 50% ยังมีการทำไร่เลื่อนลอยอยู่ ถ้าปล่อยอย่างนี้คงจะมีปัญหาในอนาคตอย่างแน่นอน

แม่เตี้ยะโน

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการเกษตร

ในหมู่บ้านแม่เตี้ยะโน โครงการฯ ได้เข้าไปร่วมส่งเสริมกิจกรรมการปรับปรุงเหมืองฝาย และสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มเหมืองฝาย โดยการช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ซ่อมแซมฝายทดน้ำของหมู่บ้าน ใช้เทคนิคที่เหมาะสม เกษตรกรจะช่วยสมทบด้านแรงงาน นอกจากนี้ยังปรับปรุงเทคนิคการตอกไม้แบบพื้นเมืองให้มีความมั่นคงแข็งแรง และทดน้ำได้เต็มประสิทธิภาพ ในการปรับปรุงซ่อมแซมฝายทดน้ำของชาวบ้านแม่เตี้ยะโนครั้งนี้ สามารถขยายพื้นที่การรับน้ำได้ประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด เกษตรกรมีความต้องการที่จะให้โครงการเข้ามาส่งเสริมโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการเกษตรให้มากยิ่งขึ้น เพราะจะรองรับประมาณทางราชการคงจะใช้เวลานาน จึงต้องการให้โครงการฯ ขยายกิจกรรมนี้ให้เพิ่มมากขึ้น ในหมู่บ้านและเกษตรกรพร้อมกันที่จะดำเนินงานต่อไป ถ้าหากว่าโครงการสิ้นสุดลง

โครงการปรับปรุงดินแบบอินทรีย์

ในหมู่บ้านแม่เตี้ยะโน เกษตรกรได้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของโครงการฯ เกี่ยวกับการปรับปรุงดินแบบอินทรีย์ โดยเกษตรกรตระหนักถึงพิษภัยของการใช้สารพิษเคมี และปุ๋ยเคมีหันมาใช้ปุ๋ยคอกคุดหมุยเคมีมากขึ้น ปุ๋ยคอกนั้นสามารถหาได้ภายในหมู่บ้าน ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพน้อยกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี และที่สำคัญต้นทุนการผลิตด้านการเกษตรก็จะลดลงด้วย กิจกรรมที่ทางโครงการได้แนะนำ เริ่มปี พ.ศ. 2533 คือส่งเสริมแนะนำและสาธิตให้เกษตรกรบ้านแม่เตี้ยะโนทำปุ๋ยพืชสด และการปลูกพืชแนวระดับเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดินในไร่ลาดชัน ซึ่งคณะผู้ประเมินผลขอแยกกล่าวดังนี้ คือ

- การทำปุ๋ยพืชสด

เนื่องจากโครงการฯ ได้แนะนำและสาธิตการทำปุ๋ยพืชสดในหมู่บ้านแม่เตี้ยะโน เกษตรกรยังไม่ค่อยนิยมกันแพร่หลายมากนัก มีเพียง 2 ครอบครัวเท่านั้นที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม จากการสอบถามสมาชิกทั้ง 2 ครอบครัวถึงวิธีการพบว่าใช้ถั่วเขียวเป็นพืชคลุมดิน ในอัตรา 1 งานต่อเมล็ดถั่วเขียว 5 กิโลกรัม ซึ่งถั่วเขียวเป็นพืชที่มีไนโตรเจนสูง เมื่อฝนลงต้นฤดูฝนจะโต ตะลัวร์ว่านเมล็ดถั่วเขียวในพื้นที่ เมื่อถั่วเขียวอายุได้ 1 เดือนแล้วจะไถกลบอีกทีหนึ่ง เมื่อไถ กลบถั่วเขียวไว้ในดิน ต้นถั่วเขียวจะเน่าเปื่อยเกิดการซึมซับของไนโตรเจนในดิน เมื่อปลูกข้าว ไนแปลงดังกล่าวก็จะเป็นอาหารอย่างดีของข้าว เกษตรกรหนึ่งกล่าวว่า โครงการฯ ได้ทำแปลง สาธิตในพื้นที่ของเขาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า ระหว่างพื้นที่ที่ทำปุ๋ยพืชสด และพื้นที่ไม่ได้ ใสปุ๋ยพืชสดจะมีความแตกต่างกันอย่างไร ส่วนความรู้สึกรู้สึกของสมาชิกและ เกษตรกรผู้สนใจนั้นพบว่า ไนแปลงที่มีการทำปุ๋ยพืชสดนั้นข้าวจะขึ้นงามกว่าเดิม ต้นข้าวแข็งแรงดีกว่า แต่ที่สำคัญน้ำต้องเพียงพอ ด้วย สำหรับผลผลิตนั้นพบว่าได้ผลผลิตดีกว่า แต่จำนวนเท่าไรบอกจำนวนไม่ได้ อีกประการหนึ่ง สมาชิกทั้ง 2 ครอบครัว เพียงแต่ร่วมกิจกรรมและปฏิบัติตามในพื้นที่เล็กน้อยเท่านั้น

- การปลูกพืชแนวระดับ

กิจกรรมนี้ โครงการฯ ได้แนะนำเกษตรกรบ้านแม่เตี้ยะโนเมื่อปี พ.ศ. 2533 โดย โครงการฯ ให้ความสำคัญสนับสนุนเมล็ดมะเขือ และเมล็ดกระถินปลูกทำเป็นแนวระดับ เพื่อป้องกัน การพังทลายของหน้าดินในที่ลาดชัน แต่เนื่องจากสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ ได้ทดลองปลูกพืชแนว ระดับทิ้งไว้เสร็จแล้ว สมาชิกคนนั้นได้ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ไม่มีใครดูแลการปลูกพืชแนวระดับว่า เป็นอย่างไรบ้าง สมาชิกคนอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้ร่วมกิจกรรมก็ไม่สามารถที่จะไปข้อมูลเกี่ยวกับการ ปลูกพืชแนวระดับได้ คณะผู้ติดตามและประเมินผลจึงยกเลิกการประเมินผลการปลูกพืชแนวระดับ ของสมาชิกบ้านแม่เตี้ยะโนไป

กิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงปลา

กิจกรรมนี้ ได้ริเริ่มในบ้านแม่เตี้ยะโน ในปีพ.ศ. 2533 โดยชาวบ้านจะเลี้ยงปลาในนาข้าวและบ่อดิน ส่วนใหม่่อซีเมนต์นั้นไม่เป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้เพราะยุ่งยากและต้องใช้ทุนสูงด้วยที่บ้านแม่เตี้ยะโนในการเลี้ยงปลาของโครงการมีน้อย เพียงไม่กี่ครัวเรือนและเลี้ยงเพียงเพื่อบริโภคในครอบครัวเท่านั้น เป็นการเพิ่มแหล่งอาหารโปรตีนให้กับชุมชนและเป็นรากฐานในการทำการเกษตรแบบผสมผสานด้วย การเลี้ยงปลาในนาข้าวนอกจากจะได้กินเนื้อปลาแล้วยังทำให้ต้นข้าวงาม เพราะปลาจะช่วยกันกินหนอนตามต้นข้าวหมด ที่สำคัญต้องให้ต้นข้าวแข็งตัวก่อน จึงค่อยปล่อยปลาลงในนาข้าว พันธุ์ปลาที่โครงการมอบให้เกษตรกรบ้านแม่เตี้ยะโน ได้แก่ พันธุ์ปลา นิล ในยี่สก และปลาตะเพียน จากการสอบถามชาวบ้านที่เลี้ยงปลาทราบว่าทางโครงการได้นำชาวบ้านไปเยี่ยมชมกิจกรรมการเลี้ยงปลาที่บ้านแม่แก่ง ตำบลแม่ถอด ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้บ้านแม่เตี้ยะโน และที่อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้เห็นวิธีการเลี้ยง การขุดบ่อเลี้ยง การดูแลรักษา การให้อาหารปลา ซึ่งได้รับประโยชน์มาก ซึ่งสถานที่ที่ไปดูนั้นทำเป็นการค้าแบบธุรกิจ ส่วนที่ชาวบ้านเลี้ยงเป็นการทดลองเลี้ยงเพื่อบริโภคในครอบครัวเท่านั้น แต่ในอนาคตแนวโน้มการเลี้ยงปลาคงจะเป็นที่ยอมรับหลายมากยิ่งขึ้น ต่อคำถามที่ว่าทางกลุ่มผู้เลี้ยงปลาจะสามารถดำเนินงานเองได้หรือไม่ ถ้าหากว่าโครงการได้สิ้นสุดลง ได้รับคำตอบว่า พวกเขาสามารถดำเนินต่อไปได้

ส่วนปัญหาอุปสรรคข้อเสนอนะของการเลี้ยงปลาที่ผ่านมานั้นพอสรุปได้คือ

- 1) ปัญหาน้ำไม่เพียงพอ จะเลี้ยงได้เฉพาะในบ่อดิน ส่วนในนาข้าวนี้ ปีนี้แล้งจัด ไม่ทราบว่า จะได้ปลูกข้าวหรือเปล่า แต่ถ้าได้ปลูกข้าวก็จะเลี้ยงปลาในนาข้าวด้วย
- 2) ปัญหาศัตรูรบกวน เช่น กบ งู กินลูกปลาในบ่อเลี้ยงปลาและในนาข้าว

กิจกรรมการปรับปรุงพันธุ์สัตว์

กิจกรรมนี้ได้รับเริ่มที่บ้านแม่เตี้ยะไน ในปี พ.ศ. 2534 ดั้งเดิมเอง ปัจจุบันมีสมาชิก 20 ครอบครัว สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงวัวจะต้องเสียค่าสมัคร คนละ 20 บาท ตลอดการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม มีจำนวนวัวจากผู้เป็นสมาชิก ประมาณ 400 ตัว การเลี้ยงวัวของชาวบ้านแม่เตี้ยะไนก่อนโครงการเข้ามาแนะนำ มีการเลี้ยงแบบปล่อยไปตามธรรมชาติ ให้อาหารเอง พันธุ์วัวเป็นพันธุ์พื้นเมืองทั้งหมด การรักษานยาบาลสัตว์ยังไม่เป็นที่นิยมกันในหมู่ผู้เลี้ยง โครงการฯจึงเข้ามาเสนอแนะให้ชาวบ้านได้เลี้ยงเห็นถึงการเลี้ยงวัวแบบสุสัตว์ถูกวิธี ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าเกิดประโยชน์ทางโครงการฯ ยังจัดส่งชาวบ้านไปฝึกอบรมอาสาสมัครปศุสัตว์ เพื่อจะได้นำเอาความรู้เข้ามาพัฒนาปศุสัตว์ในหมู่บ้านแม่เตี้ยะไน ขณะเดียวกันโครงการฯ ได้ตั้งกองทุนขึ้นในหมู่บ้านโดยมอบยาลัดและเข็มฉีดยาให้ฟรี มีคณะกรรมการบริหาร เงินกองทุนนั้นถ้าหากสมาชิกคนไหนหรือ ผู้เลี้ยงวัวที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ต้องการฉีดวัคซีนวัว ก็สามารถแจ้งคณะกรรมการได้ เงินค่าวัคซีนและค่าเข็มฉีดยาก็ได้จะเป็นเงินกองทุนของหมู่บ้าน เพื่อสะสมไว้ซื้อยาวัคซีนและยารักษาโรคต่อไป วัคซีนที่มีอยู่นั้นสามารถรักษาโรคเท้าเปื่อย ปากเปื่อย คอบวม ปีกิ่ง ๆ จะฉีดวัคซีน 2 ครั้ง กลุ่มผู้เลี้ยงวัวแม่เตี้ยะไน เคยไปดูงานการเลี้ยงวัวที่จังหวัดขอนแก่น ก็ได้ทราบวิธีการเลี้ยงวัวอย่างถูกวิธี โดยเฉพาะการฉีดยารักษาโรคของวัว ปัจจุบันการเลี้ยงวัวแบบปล่อยทิ้งไปหากินเองตามป่าก็พบบ้าง แต่มีจำนวนลดน้อยลงกว่าเดิม เพราะว่าโครงการฯ ได้เข้ามาช่วยชีวิตวัวได้เป็นอย่างดี เพราะลดอัตราการตายของวัวให้น้อยลง พวกเขายินดีที่จะร่วมกันดำเนินงานของกลุ่มผู้เลี้ยงวัวต่อไปอีก ถึงแม้ว่าโครงการจะต้องถอยตัวไปก็ตาม

สำหรับปัญหาและข้อเสนอนะที่ผ่านมา พอสรุปได้ คือ

1. ปัญหาเรื่องทุ่งหญ้าเลี้ยงวัวไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง
2. ต้องการให้โครงการฯ นำเอาเมล็ดพันธุ์มาให้กลุ่มมากยิ่งขึ้น และควรเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ทนทานต่อสภาวะภูมิอากาศ โดยเฉพาะสามารถปลูกขึ้นได้ดีในฤดูแล้ง

กิจกรรมการปลูกไม้ผลถาวร

กิจกรรมการปลูกไม้ผลถาวรได้ริเริ่มในหมู่บ้านแม่เตี้ยะ ไชยพ.ศ. 2532 โดยเริ่มจากโครงการฯ ได้เข้าไปแนะนำให้เกษตรกรบ้านแม่เตี้ยะใน ได้เห็นถึงคุณประโยชน์ของการปลูกไม้ผล เพราะนอกจากจะได้รับประทานผลแล้ว ยังช่วยยับยั้งการทำไร่เลื่อนลอย ทำลายป่า และให้มีที่ยืนต้นทางเศรษฐกิจและพึ่งตนเองได้ โครงการฯ ได้นำกิ่งพันธุ์มาเผยแพร่ในหมู่บ้าน ได้แก่ พันธุ์ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ลำไย มะม่วงและมะขาม ซึ่งเป็นการมอบให้ฟรี เหมือนบ้านอื่นๆ ในพื้นที่เป้าหมายของโครงการฯ โดยมีหลักการเหมือน ๆ กันคือ จะมีการจัดตั้งกองทุนไม้ผลที่มีประธานและกรรมการเป็นผู้ดูแลกิจการ สมาชิกคนไหนต้องการกิ่งพันธุ์ไม้ผลชนิดใด จำนวนเท่าไร ก็แจ้งให้คณะกรรมการทราบ แล้วให้ซื้อเอาในราคาเกินกว่าต้นทุนชนิดหน่อย เงินต้นทุนและเงินส่วนของกำไรจะนำไปรวมเป็นเงินกองทุนไม้ผลของหมู่บ้าน ทางโครงการฯ จะไม่ทวงเงินคืนแต่ประการใด ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 33 ครอบครัว มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 4,000 บาท เงินนี้ผลจะเก็บไว้ยังไม่แบ่งกันตอนนี้ ส่วนเรื่องการเพาะพันธุ์ไม้ผลพื้นเมืองไว้ปลูกหรือไม้ที่ค้นพบว่าชาวบ้านแม่เตี้ยะในได้เพาะพันธุ์ไว้บ้าง เช่น มะม่วง ขนุน แต่ยังไม่นิยมมากนัก ส่วนใหญ่จะซื้อกิ่งตอนมาปลูก เพราะได้ผลทันตาอีกทั้งการกลายพันธุ์ของไม้ผลก็มีน้อยมาก โครงการฯ ได้นำเกษตรกรไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการปลูกไม้ผลหลายแห่ง เช่น ที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง สุรินทร์ ขอนแก่น ประมาณ 5 ครั้ง ซึ่งชาวบ้านทุกคนกล่าวว่าได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก ยิ่งหากโครงการฯ ล้มลงไปพวกเขาสามารถที่จะประสานงานต่อไปไม่ได้ เพราะมีประสบการณ์และได้รับการอบรม ตลอดจนการดูงานอย่างเพียงพอแล้ว ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในหมู่บ้านแม่เตี้ยะในพบปัญหาซึ่งพอจะสรุปได้ คือ

1. ปัญหาเรื่องน้ำสำหรับรดต้นไม้ผลขณะต้นยังไม่แข็งแรงมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง
2. แมลงรบกวน เช่น เพลี้ยกินใบ หนอนเจาะราก แต่พบไม่มากนัก ชาวบ้านสามารถแก้ไขได้
3. ปัญหาเชื้อราที่ใบ พวงรำน้ำค้าง ทำให้ใบแห้งและเหี่ยวตายไปในที่สุด

กิจกรรมต่อไปที่กลุ่มเกษตรกรต้องการให้ดำเนินการในหมู่บ้านแม่เตี้ยะโน

1. การส่งเสริมฝึกวิชาชีพทางด้านเกษตรและสลักไม้ให้เกษตรกรผู้มีความสนใจ เพราะ วัตถุประสงค์สามารถหาได้ในหมู่บ้านได้ โดยเฉพาะไม้ ส่วนเครื่องมือและสลัก ชาวบ้านหาซื้อได้ราคาไม่แพงนัก สิ่งที่ชาวบ้านขาด คือ ทักษะฝีมือเท่านั้น ส่วนปัญหาทางด้านตลาดคาดว่ายังมีบ้างแต่ไม่ประสบปัญหามากนัก
2. การปลูกป่าชุมชนในเขตหมู่บ้าน ชาวบ้านมีความสนใจมาก แต่ไม่มีพื้นที่ที่จะปลูก ป่า ถ้าหากทางราชการกำหนดพื้นที่ให้ ชาวบ้านแม่เตี้ยะโน ยินดีจะเข้ารับโครงการฯ เต็มที่

บ้านทุ่งเจริญ (สบเติน)

กิจกรรมการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการเกษตร

โครงการฯ ได้เข้าไปส่งเสริม คือ การปรับปรุงเหมืองฝายของหมู่บ้าน เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และเสริมการรวมกลุ่มในการจัดการแหล่งน้ำ รวมทั้งแก้ปัญหาด้านเทคนิคของการสูบน้ำให้กับสมาชิก ฝ่ายของบ้านทุ่งเจริญเป็นฝ่ายไม้ ซึ่งมีอายุการใช้งานมานานแล้ว โครงการฯ เข้ามาปรับปรุงเป็นฝายกระสอบทราย ซึ่งสามารถกั้นน้ำได้ประสิทธิภาพมากกว่าฝ่ายไม้ และโครงการฯ ยังสร้างเสริมหูช้างทั้ง 2 ข้าง เพื่อกั้นน้ำซึมออกทั้ง 2 ข้างของฝายได้ ปัจจุบันมีสมาชิกเข้าร่วมโครงการจำนวน 18 ครอบครัว โครงการฯ ให้ความช่วยเหลือทางด้านวัสดุอุปกรณ์ เช่น ปูน เหล็ก หิน ทราย ส่วนชาวบ้านทุ่งเจริญจะช่วยเหลือโครงการในด้านแรงงาน กิจกรรมนี้ชาวบ้านได้รับประโยชน์มาก ต้องการให้โครงการฯ ส่งเสริมต่อไป การดำเนินงานของเหมืองฝาย มีหัวหน้าเหมืองฝาย (แก่เหมือง) และกรรมการ เป็นผู้บริหารงาน และชาวบ้านทุกคนให้ความร่วมมือดีมาก แต่สิ่งที่ชาวบ้านต้องการและจะทำในอนาคต คือ ต้องการขุดเหมืองขนาดใหญ่ทางบนที่ตั้งของหมู่บ้านทุ่งเจริญ แล้วสูบน้ำจากแม่น้ำวังเข้ามาลงในเหมืองที่ขุดไว้ กิจกรรมการขุดลำเหมืองนี้เป็นโครงการฯ ที่ใหญ่พอสมควร จะต้องขอความช่วยเหลือทางหน่วยงานความรับผิดชอบของภาคราชการ และความช่วยเหลือจากโครงการเกษตรพื้นบ้านเมืองเกินด้วย ถ้าหากโครงการขุดเหมืองนี้ประสบผลดังที่ตั้งไว้ จะสามารถขยายพื้นที่รับน้ำได้มากยิ่งขึ้น การขยายการปลูกไม้ผลเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วย

กิจกรรมการปรับปรุงดินแบบอินทรีย์

ผลสืบเนื่องมาจากการคำนึงถึงการเผยแพร่พิษภัยของการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตร ทางโครงการ ฯ จึงได้เข้ามาส่งเสริมกิจกรรมในหมู่บ้านทุ่งเจริญ คือ การสาธิตการทำปุ๋ยหมัก ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะสามารถทำให้พื้นที่ทำการเกษตรรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินเอาไว้ได้นาน เพราะสามารถรักษาความร่วนซุยของดินเอาไว้ได้ ทำให้ดินอ่อนนุ่มมีรูอากาศที่พืชต้องการอย่างเหมาะสม เป็นผลให้พืชเจริญเติบโตแบบธรรมชาติ หนทางต่อความรื้อนจากแสงอาทิตย์ ซึ่งแตกต่างจากการใช้ปุ๋ยเคมี ในบ้านทุ่งเจริญปรากฏว่าเกษตรกรยังไม่นิยมการทำปุ๋ยหมัก ต่อมาจึงไม่จำเป็นเท่าไร เพราะในหมู่บ้านมีการเลี้ยงสัตว์กันมาก การเก็บมูลสัตว์ไว้ในคอกหรือการปล่อยสัตว์หากินตามไร่นา ก็เท่ากับเป็นการเพิ่มปุ๋ยคอกได้อีกทางด้วย แต่จากการสอบถามสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมการทำปุ๋ยหมักแล้ว พบว่า โครงการ ฯ ได้เข้ามาสาธิต ให้ดูถึงวิธีการขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งไม่ยาก พอจะสรุปขั้นตอน ดังนี้

1. เตรียมฟางข้าวหมักน้ำให้เปียก วางไว้ชั้นล่างสุด
2. ใส่ปุ๋ยคอกทับหลังฟางลงไป แล้วรดน้ำให้เปียก
3. ใช้ฟางข้าวหมักน้ำ วางทับอีกชั้นหนึ่งแล้วรดน้ำให้เปียก
4. ใส่ปุ๋ยคอกทับหลังฟางลงไปอีก แล้วรดน้ำให้เปียก

ปฏิบัติตามขั้นตอนข้างต้นให้ได้ประมาณ 7-8 ชั้น แล้วทิ้งไว้ 1-2 เดือนก็สามารถนำมาใช้หว่านในแปลงเกษตรได้

ต่อคำถามที่ว่า กิจกรรมการทำปุ๋ยหมักมีประโยชน์และจะปฏิบัติต่อไปอีก ถ้าหากโครงการ ฯ สิ้นสุดลงหรือไม่ ได้รับคำตอบจากสมาชิกว่าคงจะปฏิบัติต่อไปในอนาคตถ้าหากจำเป็นมาก เพราะปัจจุบันคิดว่ายังไม่เห็นความจำเป็นเท่าที่ควร สามารถใช้ปุ๋ยคอกโดยตรงได้ และคิดว่ากิจกรรมอย่างอื่นยังมีประโยชน์มากกว่า เช่น การปลูกไม้ผลถาวร การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ถ้าหากโครงการ ฯ เข้ามาส่งเสริมอีกก็จะเข้าร่วมกิจกรรมการทำปุ๋ยหมักอีกต่อไป แต่จำนวนจะมากขึ้นเพียงใดยังตอบไม่ได้

กิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงปลา

โครงการฯ ได้เข้าไปริเริ่มแนะนำชาวบ้านทุ่งเจริญ เพื่อให้เล็งเห็นถึงประโยชน์ของการเลี้ยงปลา โดยเฉพาะในนาข้าว ไร่เมื่อดินและบ่อซีเมนต์ เมื่อปี พ.ศ. 2532 มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมนี้จำนวน 5 ครอบครัว ปลาที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยง ได้แก่ ปลานิล ปลาไน และปลาตะเพียน การเลี้ยงปลาในหมู่บ้านเพื่อเลี้ยงไว้บริโภคในครอบครัว ไม่ได้เลี้ยงขายเพื่อธุรกิจแต่อย่างใด ชาวบ้านบางคนต้องการจะเลี้ยงเป็นธุรกิจเหมือนกัน แต่ประสบปัญหาเรื่องน้ำที่จะใช้เลี้ยงบ่อไม่เพียงพอ โดยเฉพาะหน้าแล้งหลายบ่อแห้ง ไร่น้ำแห้งเกลืออยู่เคย จึงต้องยกเลิกการเลี้ยงไปชั่วคราว ถ้าน้ำมีพอก็เลี้ยงอีก เป็นไปในลักษณะเช่นนี้ตลอดไป ทางโครงการฯ เคยพาชาวบ้านไปดูการเลี้ยงปลาที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เห็นว่าโครงการฯ นี้ น่าจะมีประโยชน์จึงกลับมาปรับปรุงตัดแปลงเลี้ยงกัน อีกทั้งการดูแลการให้อาหารง่าย อาหารก็หาได้ภายในหมู่บ้าน เช่น พักใบไม้ ผัก ใบมะละกอ ขี้วัว เป็นต้น โครงการฯ นี้ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ได้รับความนิยมนักเท่าที่ควรก็ตาม แต่พวกเขาเห็นว่ามีประโยชน์ พร้อมทั้งจะดำเนินการต่อไปได้ ถ้าหากว่าโครงการฯ ถอนตัวอันเนื่องมาจากสิ้นสุดโครงการฯ

สำหรับปัญหาและอุปสรรค ที่สามารถรวมทั้งข้อเสนอแนะ พอสรุปได้ คือ

1. ปัญหา น้ำที่จะนำไปใส่บ่อเลี้ยงไม่เพียงพอ
2. ศัตรูรบกวน เช่น งู กบ ปลาช่อน กินลูกปลาตัวเล็ก ๆ ในบ่อ
3. เมื่อปี พ.ศ. 2532 ปรากฏว่า เกิดน้ำท่วมฉับพลัน ทำให้ปลาในบ่อเลี้ยงไหลไปกับน้ำป่าหมด
4. อยากให้โครงการฯ หาพันธุ์ปลาที่ตลาดต้องการ เช่น ปลาดุก ปลาสร้อย เข้ามาเผยแพร่ในหมู่บ้าน

กิจกรรมการปรับปรุงพันธุ์สัตว์

กิจกรรมนี้ได้รับริเริ่มที่บ้านทุ่งเจริญเมื่อต้นปี พ.ศ. 2534 เพื่อป้องกันโรคระบาดสัตว์ โรคติดต่อของสัตว์และให้อาชีพการเลี้ยงสัตว์มีหลักประกันมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิก 13 ครอบครัว กรรมการ 3 คน โดยจะเก็บเงินค่าสมาชิกคนละ 20 บาท ปัจจุบันมีวัวของกลุ่มประมาณ 150 ตัว การเข้ามาแนะนำของโครงการก็ไม่แตกต่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ มาก เพราะชาวบ้านทุ่งเจริญส่วนใหญ่มีการเลี้ยงวัวแบบปล่อยหากินเองตามธรรมชาติ การรักษาโรคของวัวยังไม่นิยมมากนัก ยิ่งการฉีดวัคซีนแล้ว ชาวบ้านกลัวมากเพราะกลัวฉีดวัคซีนแล้ว จะทำให้วัวแห้งลูกได้ แต่เมื่อโครงการฯ ได้ไปเผยแพร่ แนะนำให้ฉีดวัคซีนรักษาโรคสัตว์ ปรากฏว่าได้ผลดีลดอัตราการเจ็บป่วย หรือการตายของวัวลงไปบ้าง ชาวบ้านจึงเห็นประโยชน์ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาดังกล่าว ขณะเดียวกันทางโครงการฯ ก็มอบยาวัคซีนและเข็มฉีดยาฟรีแก่ชาวบ้าน โดยผ่านกรรมการกลุ่มผู้เลี้ยงวัว มีการอบรมอาสาสมัครปศุสัตว์ ให้แก่ผู้ที่สนใจภายในหมู่บ้านทุ่งเจริญด้วย

เงินกองทุนนี้ นอกจากจะได้จากการเก็บจากค่าสมัครเป็นสมาชิกคนละ 20 บาทแล้ว รายได้ส่วนหนึ่งได้จากค่ายาวัคซีนและค่าเข็มฉีดยาที่โครงการฯ มอบให้โดยคิดค่ายาและค่าเข็มจากผู้ที่มีความประสงค์ให้ไปฉีดวัคซีนวัว เงินที่ได้จะรวมเข้าเป็นเงินกองทุนยา โครงการฯ จะไม่ทวงเงินคืนแต่ประการใด

โครงการฯ เคยพาชาวบ้านไปศึกษาดูงานกิจการเลี้ยงวัวที่จังหวัดขอนแก่น แต่ชาวบ้านบอกว่ากลับมาปฏิบัติในหมู่บ้านไม่ได้เพราะถ้าจะเลี้ยงเหมือนที่ไปดูงานมา ต้องใช้ทุนสูงมาก เขามีความพร้อมทุกประการ ส่วนชาวบ้านมีทุนน้อย แต่ก็ได้รับประโยชน์บ้างพอสมควร เช่น ด้านการรักษาพยาบาลสัตว์ที่เป็นโรค เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากว่าโครงการฯ ถอนตัวหรือสิ้นสุดโครงการแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สามารถจะดำเนินงานต่อไปได้และจะไม่ยกเลิกอย่างเด็ดขาด

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่พบเท่าที่ผ่านมาของ โครงการปรับปรุงพันธุ์สัตว์บ้านทุ่ง เจริญ
พอสรุปได้ คือ

1. ปัญหาหญ้าและฟางข้าวไม่เพียงพอ
2. ไม่สามารถปล่อยฝูงวัวหากินเองเหมือนแต่ก่อน ไม่ได้แล้ว
3. พื้นที่เลี้ยงสัตว์ไม่เพียงพอ
4. โรคสัตว์รบกวนบ้าง เช่น โรคกสิณ ปากเปื่อย แต่ไม่รุนแรงนัก
5. ชาวบ้านทุ่งเจริญต้องการเม็ดเงินเข้า เพราะเท่าที่ผ่านมามีชาวบ้านทุ่ง เจริญยังไม่ได้รับเม็ดเงินจาก โครงการเลย

กิจกรรมการปลูกไม้ผลถาวร

เริ่มแรกปี 2532 ชาวบ้านทุ่งเจริญมีความคิดที่จะปลูกต้นไม้ในวัด พอดีโครงการฯ
เข้ามาเสนอแนะ เผยแพร่นโยบายของโครงการฯ เกี่ยวกับการปลูกไม้ผลถาวร ชาวบ้านจึงขอต้นไม้
จากโครงการฯ เพื่อจะได้นำมาปลูกในบริเวณวัด ปัจจุบันมีสมาชิก 17 ครอบครัว พันธุ์ไม้ผลที่
โครงการฯ มอบให้คือพันธุ์ มะม่วง มะขาม ลำไย และส้มเกลี้ยง การดำเนินงานก็คล้ายกับหมู่
บ้านอื่น ๆ คือ อยู่ในรูปของกองทุนไม้ผลถาวร โดยโครงการฯ มอบกิ่งพันธุ์ให้ฟรี ตามที่ชาวบ้าน
ต้องการ แล้วให้คณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้ดูแลในการจัดจ่ายให้ผู้ที่มีความต้องการ โดยคิดกำไรบ้าง
เล็กน้อย รายได้จากการขายกิ่งพันธุ์จะนำเข้ามาเป็นเงินกองทุน ร่วมกับเงินค่าสมัครเป็นสมาชิกอีก
คนละ 20 บาท ปัจจุบันกลุ่มไม้ผลบ้านทุ่งเจริญมีเงินกองทุนหมุนเวียน จำนวน 4,600 บาท
โดยโครงการฯ จะเข้ามาตรวจสอบบัญชีรายรับ-รายจ่าย บ้างเป็นครั้งคราว นอกจากโครงการฯ
จะมอบกิ่งพันธุ์ไม้ผลแล้วยังมอบไม้กวาดให้กลุ่มอีก 1 เครื่อง ชาวบ้านทุ่งเจริญรู้สึกพอใจเป็นอย่างมาก
ที่โครงการฯ ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือแบบนี้ พวกเขายินดีจะเข้าร่วมโครงการทุกโครงการ
การที่แนะนำในหมู่บ้านและจะดำเนินการรูปแบบกลุ่มอีกต่อไป ถึงแม้โครงการฯ จะถอนตัวหรือสิ้นสุด
โครงการฯ ก็ตาม นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้มีโอกาสไปศึกษาดูกิจการการปลูกไม้ผลที่จังหวัด
เพชรบูรณ์ นับเป็นการเสริมความรู้ที่มีอยู่เป็นอย่างดี

ส่วนปัญหาและอุปสรรครวมทั้งข้อเสนอแนะของการปลูกไม้ผลถาวร พอสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาฝนทิ้งช่วงนานเกินไป ต้นกล้าบางต้นตายไป
2. ต้นกล้าพันธุ์บางต้นไม่สมบูรณ์พอ บางต้นเป็นกิ่งพันธุ์ที่หายากต้นใหม่ ๆ รากยังไม่แข็งแรงพอ ไม่สามารถปลูกตรงตามฤดูกาลได้
3. ดินเก็บน้ำได้ไม่ดีเท่าที่ควร
4. การดูแลรักษาไม่ดีพอ บางคนปลูกแล้วปล่อยทิ้งไว้ ทำให้กิ่งพันธุ์ตายหมด
5. โครงการน่าจะ เพิ่มกิ่งพันธุ์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะมะขามให้มากที่สุด เพราะมะขามสามารถทนทานสภาพดินฟ้าอากาศแห้งแล้งได้ดี

กิจกรรมต่อไปที่กลุ่มเกษตรกรต้องการให้ดำเนินในหมู่บ้านทุ่งเจริญ (สบเตี๊ญ)

1. ต้องการให้ส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ชาวบ้านเคยแจ้งความประสงค์ต่อเจ้าหน้าที่เกษตรแล้ว แต่เรื่องเงียบจนถึงปัจจุบัน
2. ต้องการส่งเสริมให้เลี้ยงหมูพันธุ์ดี ตลาดต้องการ
3. โครงการเจาะบ่อน้ำบาดาล เพราะปัจจุบันน้ำสำหรับบริโภคน้ำและใช้ในการเกษตรไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง
4. โครงการปลูกป่าชุมชน ชาวบ้านต้องการแต่ไม่มีพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่จะปลูกป่าชุมชนได้ นอกจากพื้นที่ของตนเองซึ่งมีน้อยไม่พอที่จะปลูก ต้องใช้ทำการเกษตรกรรม

บ้านแม่เตี้ยนอก

คณะประเมินผล ได้ เข้า ไปศึกษากิจกรรมที่บ้านแม่เตี้ยนอกเป็นหมู่บ้านสุดท้าย ทางโครงการฯ ได้เข้าไปส่งเสริมกิจกรรมแก่เกษตรกรบ้านแม่เตี้ยนอก 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมการปลูกไม้ผลถาวร การเลี้ยงปลา และกิจกรรมการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ในวันประเมินผลนั้น ผู้ประสานงานโครงการฯ ได้นัดเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมให้พร้อมกัน แต่ปรากฏว่าเกษตรกรที่มาประชุมเป็นเกษตรกรที่ร่วมกิจกรรมเฉพาะ ไม้ผลถาวรเท่านั้น กลุ่มกิจกรรมอื่นๆ ไม่ได้มาร่วมประชุม ทางคณะผู้ติดตามและประเมินผลจึงได้ประเมินผลเฉพาะกิจกรรมเดียว คือ กิจกรรมการปลูก ไม้ผลถาวร เท่านั้น

กิจกรรมการปลูกไม้ผลถาวร

บ้านแม่เตี้ยนอก ได้เข้าร่วมกิจกรรมการปลูกไม้ผลถาวรเมื่อต้นปี พ.ศ. 2532 โดยมีความคิดที่จะปลูกป่าเพื่อทดแทนสภาพป่าที่ถูกทำลายไป ทางโครงการฯ จึงเข้ามาแนะนำให้ความรู้พร้อมกับมอบกล้าพันธุ์ ไม้ผล ให้สมาชิกกลุ่มที่สนใจ คือพันธุ์มะม่วง มะขาม ลำไย ส้มเขียวหวาน และส้มเกลี้ยง จำนวนกล้าพันธุ์ 750 ต้น สมาชิกกลุ่มที่รับกล้าพันธุ์มากที่สุด 100 ต้น และน้อยที่สุด จำนวน 5 ต้น ปัจจุบันมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม 19 ครอบครัว การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมีประธานกลุ่ม และกรรมการเป็นผู้บริหารเงินกองทุนไม้ผล ซึ่งทางโครงการฯ มอบกล้าพันธุ์ ไม้ผล ให้ แล้วคณะกรรมการจะเป็นผู้ดำเนินการขายให้สมาชิกในราคาเดียวกัน ซึ่งราคานั้นทางกลุ่มจะเป็นผู้กำหนดตนเอง เงินกองทุนที่ได้จากการขายพันธุ์ ไม้ผล จะเก็บไว้เป็นเงินกองทุน ไม้ผล ซึ่งเงินกองทุนนั้นคณะกรรมการสามารถนำมาจัดซื้อกล้าพันธุ์ ไม้ผลแจกจ่ายให้กับสมาชิกหรือเก็บออมไว้ใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ที่เหมาะสมได้ ปัจจุบันเงินกองทุน ไม้ผลของบ้านแม่เตี้ยนอกยังไม่ได้เก็บจากสมาชิก ซึ่งไม่เหมือนกับกลุ่ม ไม้ผลของบ้านอื่นๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ของโครงการฯ เงินกองทุน ไม้ผลจึงไม่สามารถยืนยันได้ว่ามีจำนวนเท่าไร ทั้ง ๆ ที่กิจกรรมนี้ได้ดำเนินการมาจะเข้าปีที่ 3 แล้ว

ส่วนเรื่องการเพาะพันธุ์ไม้ผลพื้นเมืองไว้ปลูกหรือไม้หั้น พบว่ามีบ้างแต่ไม่มากส่วน
ใหญ่จะเป็นไม้ผลประเภทมะม่วง ขนุน สำหรับมะม่วงจะใช้เป็นต้นตอในการเสียบยอด เมื่อโตขึ้น
เป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรบ้านแม่เตี้ยะนอกไม่ได้มีโอกาสไปศึกษาดูกิจกรรมการปลูกต้นไม้ผลที่
ไหน โครงการฯ เพียงแต่ได้เข้ามาสาธิตวิธีการปลูกไม้ผลให้เท่านั้น ปัจจุบันเหลือไม้ผลที่ปลูกแล้ว
เท่าไรนั้น พบว่าเหลือประมาณ 500 ต้น ในอนาคตเกษตรกรให้เหตุผลว่าโครงการฯ ควรจะเพิ่ม
การส่งเสริมพันธุ์มะม่วงที่ตลาดต้องการให้มากขึ้น สำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่พบนั้น คือ

1. ปัญหาเรื่องน้ำไม่เพียงพอ โดยเฉพาะฤดูแล้ง ทำให้ต้นกล้าตายไปมากพอสมควร
2. ศัตรูพืชรบกวน โดยเฉพาะปลวกเจาะกินราก

แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากว่าโครงการฯ ถอนตัวออกไปจากหมู่บ้าน ทางกลุ่มไม้ผลจะ
สามารถดำเนินงานต่อไปได้อีกหรือไม่ พบว่าส่วนใหญ่สามารถจะดำเนินงานในลักษณะของกลุ่มไม้
ผลต่อไปได้

โครงการต่อไปที่อยากให้ดำเนินการในหมู่บ้าน

ชาวบ้านแม่เตี้ยะนอกมีความต้องการที่จะทำกิจกรรมดังนี้

1. การขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล เพื่อใช้ในการเกษตรกรรม
2. สร้างฝายคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดเล็กในหมู่บ้าน